

SUSIJUNGIMAS KAIP NUOSAVYBĖS TEISĖS ĮGIJIMO IR PRARADIMO PAGRINDAS LIETUVOS CIVILINĖJE TEISĖJE

Ramūnas Birštonas

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Civilinės justicijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4587
Elektroninis paštas birstonas@mruni.eu

Pateikta 2013 m. rugpjūčio 14 d., parengta spausdinti 2013 m. rugsėjo 20 d.

doi:10.13165/JUR-13-20-3-11

***Anotacija.** Straipsnyje analizuojamas klausimas, ar susijungimas gali būti laikomas vienu iš šiuo metu taikomų Lietuvos civilinėje teisėje nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindų. Šis pagrindas buvo skiriamas jau romėnų teisėje ir yra taikomas kitose Europos valstybėse, tačiau jis nėra minimas nei Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse ar kituose civiliniuose įstatymuose, nei teismų sprendimuose, nei Lietuvos teisės doktrinoje. Apsiribojant lingvistiniu aiškinimo metodu galima būtų daryti išvadą, kad Lietuvoje susijungimas kaip nuosavybės teisės įgijimo bei praradimo pagrindas nėra taikomas. Tačiau nuodugnesnė civilinių įstatymų analizė leidžia daryti priešingą išvadą. Straipsnyje analizuojama susijungimo samprata ir taikymo tikslai, taip pat kitų Europos valstybių patirtis bei Bendrosios pagrindų sistemos projektas (DCFR). Taip pat atliekama Lietuvos civilinių įstatymų ir teismų praktikos analizė, kuri atskleidžia, jog susijungimas yra ir reglamentuojamas pozityviojoje teisėje, ir taikomas praktikoje, be to, reguliavimas yra kai kuriais atžvilgiais perteklinis ir nesuderintas.*

***Reikšminiai žodžiai:** daiktinė teisė, daiktas, nuosavybės teisė, susijungimas, civilinis kodeksas.*

Įvadas

Straipsnio tikslas yra atsakyti į konkretų klausimą: ar šiuo metu veikiančioje Lietuvos civilinės teisės sistemoje galima išskirti susijungimą (lot. *accessio*) kaip savarankišką nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindą, o jei taip – kokios yra jo reglamentavimo ypatybės. Toks klausimas kyla, visų pirma, todėl, kad susijungimas nėra *expressis verbis* minimas kaip savarankiškas nuosavybės teisės įgijimo pagrindas nei Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse¹ (toliau – CK), nei kituose Lietuvos Respublikos civiliniuose įstatymuose (kai kurios kilnojamųjų daiktų susijungimo pasekmės yra reglamentuojamos CK 4.54 straipsnyje, tačiau šios pasekmės yra ne nuosavybės teisės įgijimas ar praradimas, tačiau asmeninės nuosavybės teisės transformacija į bendrosios nuosavybės teisę). Dar daugiau, tokio nuosavybės teisės įgijimo pagrindo neįvardija ir dabartinė rašytinė Lietuvos civilinės teisės doktrina². Galiausiai, Lietuvos teismai nurodyto nuosavybės teisės pagrindo taip pat nėra įvardiję, kas natūralu, turint galvoje, kad nuosavybės teisė gali būti įgyjama tik įstatymo nustatytais pagrindais (CK 4.47 straipsnis) ir teismai savo nuožiūra naujo pagrindo sukurti negali. Kita vertus, susijungimas buvo skiriamas romėnų teisėje ir yra pripažįstamas daugelio šiuolaikinių valstybių, ypačiai tų, kurios priklauso civilinės teisės tradicijai. Taigi, kyla klausimas, ar Lietuvos daiktinė teisė istorinių transformacijų procese „pametė“ šį gerai žinomą nuosavybės teisės įgijimo pagrindą ir sėkmingai išsiverčia be jo? Ar, atvirkščiai, susijungimas, nors ir neįvardytas, egzistuoja ir atlieka teisiškai reikšmingą funkciją?

Straipsnyje analizuojamas klausimas yra aktualus bent dėl dviejų priežasčių. Pirma, minėta, susijungimas yra vienas iš civilinės teisės tradicijos, kuriai priklauso ir Lietuva, svarbių instrumentų, atliekantis nuosavybės teisės paskirstymo tarp asmenų funkciją ir sistemiškai susijęs su kitais nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindais. Jei Lietuvos civilinėje teisėje šio nuosavybės teisės įgijimo bei praradimo pagrindo išties nėra, tuomet kyla klausimas, kokiais teisiniais instrumentais jis yra pakeičiamas, ar galbūt Lietuvos teisei praktikai apskirtai nebūdingi ginčai, kuriems minimas pagrindas būtų reikšmingas. Tačiau, užbėgant už akių, galima pastebėti, kad susijungimui reikšmingų normų galima rasti tiek nacionaliniame teisiniame reguliavime, tiek Lietuvos teisinė praktika pakankamai dažnai susiduria su poreikiu taikyti analizuojamą pagrindą. Nurodytos aplinkybės reiškia, kad doktrina turi imtis darbo ir išryškinti susijungimo vietą Lietuvos daiktinės teisės sistemoje ir šio pagrindo taikymo galimybes.

Antra, susijungimo analizė yra reikalinga atsižvelgiant į vykstančias Europos teisės vienodinimo iniciatyvas. Ilgą laiką buvusi teisės derinimo nuošalyje, daiktinė teisė vis dažniau ir daugiau pakliūna tiek į akademinės Europos bendruomenės, tiek į teisėkūros iniciatyvų akiratį. Kartu kyla poreikis nustatyti atitikimus ir neatitikimus tarp Europos valstybių (kurios, sakyta, dažniausiai aiškiai išskiria susijungimą kaip savarankišką nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindą) ir Lietuvos teisinių sistemų.

1 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

2 K. Laurinavičius greta minėto CK 4.54 straipsnio papildomai mini pastatų, pastatytų ant kitam asmeniui priklausančio žemės sklypo, teisinio likimo klausimą užstatymo teisės (CK 4.164 straipsnis) kontekste, tačiau plačiau susijungimo instituto neanalizuoja. Žr. Baranauskas, E., et al. *Daiktinė teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 116–117.

Atsakant į iškeltą klausimą keliami tokie uždaviniai. Pirma, išanalizuoti susijungimo, kaip nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindo, sampratą ir šio pagrindo tikslą. Antra, apžvelgti susijungimo institutą civilinę Europos teisės tradiciją reprezentuojančių Europos valstybių (Prancūzijos, Vokietijos) teisėje, taip pat šio instituto reglamentavimą šiuo metu svarbiausiame europiniame *soft law* instrumente – Bendrosios pagrindų sistemos projekte (toliau – ir BPSP). Šio uždavinio įgyvendinimas leistų suteikti tiek visapusiškesnę analizuojamo instituto suvokimą, tiek jo vienodinimo perspektyvas. Trečia, atlikti Lietuvos Respublikos teisės aktų ir jų taikymo teismų praktikoje analizę ir, apibendrinus, nustatyti, ar susijungimas gali būti skiriamas kaip savarankiškas pagrindas.

Straipsnyje taikomas dokumentų analizės metodas. Analizuojami Lietuvos Respublikos, tiriamų užsienio valstybių teisės aktai ir teismų sprendimai, Bendrosios pagrindų sistemos projektas, taip pat mokslinė literatūra.

Kaip jau minėta, susijungimo instituto taikymo klausimai Lietuvoje mokslinėje literatūroje visiškai nenagrinėti. Užsienio literatūroje galima rasti tik nacionalinių užsienio valstybių teisės analizę. Atskirai paminėtina lyginamoji L. van Vlieto studija, skirta kilnojamųjų daiktų prisijungimui prie nekilnojamųjų³, taip pat susijungimui yra skirta nemažai dėmesio (to paties autoriaus) *Ius Commune* praktikumų projekto pagrindu išleistame lyginamajame tyrime, skirtame Europos daiktinei teisei⁴. Tačiau nė vienoje nurodytoje publikacijoje Lietuvos teisė nebuvo nagrinėjama.

1. Susijungimo, kaip nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindo, samprata ir tikslai

Susijungimas, kaip nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindas, yra platesnio daiktinės teisės principo – vieningumo – taikymo konkreči išraiška. Šį principą išreiškia glausta vokiečių pandenktistų formulė: vienas daiktas – viena nuosavybės teisė⁵. Tai reiškia, kad daiktinių teisių objektas yra vieningas ir vieninga yra to objekto atžvilgiu egzistuojanti nuosavybės teisė, todėl negali egzistuoti skirtingų asmenų skirtingos nuosavybės teisės į atskiras to paties daikto dalis⁶.

Šis principas grindžiamas tuo, jog pagrindinis daiktinių teisių skiriamasis požymis – absoliutus, *erga omnes* pobūdis gali būti pateisinamas ir įgyvendinamas tik tuomet, jei visiems civilinių santykių dalyviams yra aišku, kas yra šių teisių objektas. Kitaip

3 Van Vliet, L. P. W. Accession of Movables to Land: I. *Edinburg Law Review*. 2002, 6; Van Vliet, L. P. W. Accession of Movables to Land: II. *Edinburg Law Review*. 2002, 6.

4 *Cases, Materials and Text on Property Law*. Ed. Van Erp S., Akkermans B. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2012.

5 Plačiau žr. Storme, E. M. *Property Law in Comparative Perspective. Part I. General Notions* [interaktyvus]. KU Leuven Centre for Advanced Legal Studies, 2004 [žiūrėta 2013-07-28]. <<http://www.storme.be/comprop1.pdf>>, p. 22–23.

6 Bendrosios nuosavybės teisės institutas nepaneigia, bet, atvirkščiai, patvirtina išdėstytą principą: idealiosios dalies samprata labai aiškiai rodo nuostatą laikyti daiktą vieningu ir neleisti atsirasti nuosavybės teisei į neatskirtas fizines daikto dalis.

sakant, daiktinių teisių absoliutumumas kaip savo sąlygą suponuoja trečiųjų asmenų informavimą. Netaikant vieningumo principo būtų gerokai sunkiau nuspręsti, kuris turtas savininkui priklauso nuosavybės teise, ar į to paties daikto dalis nėra trečiųjų asmenų interesų. Tokiu būdu vieningumas papildo kitą informacinio pobūdžio daiktinių teisių principą – viešumą.

Susijungimas yra tas teisinis instrumentas, kuris pašalina teisinių santykių neapibrėžtumą, sukeldamas nuosavybės teisės praradimą vieno susijungusio daikto, laikomo šalutiniu, savininkui ir vieningos nuosavybės teisės pripažinimą daikto, laikomo pagrindiniu, savininkui. Kaip jau minėta, tokios daiktinės teisinės susijungimo pasekmės skirtos apsaugoti civilinių santykių dalyvius, kurie, sudarydami sandorius dėl daikto, gali būti tikri, kad ateityje nepaaiškės konkuruojančių teisių į to paties daikto dalis. Be to, susijungimo taisyklė yra pagrindžiama ir vertės išsaugojimo doktrina – paprastai visas daiktas yra vertas daugiau nei jo dalys, imant jas atskirai, todėl teisė, pašalindama kitų asmenų teises į daikto dalis, apsaugo nuo daikto dalijimo ir, atitinkamai, vertės praradimo⁷.

Susijungimas tradiciškai priskirtinas prie pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų, nes nuosavybės teisės įgijimas nereikalauja nei šalutinio, nei pagrindinio daikto savininko valios. Pagrindinio ir šalutinio daikto susijungimas yra juridinis faktas – įvykis arba juridinis poelgis, tačiau ne sandoris⁸.

Viena Lietuvoje išspręstų civilinių bylų, atrodo, buvo specialiai skirta iliustruoti anksčiau aptartus aspektus praktikoje. Minimoje byloje⁹ ieškovui iš varžytynių buvo parduotas pastatas; prieš įsigyjant pastatą buvo tvarkingas, su stogu, langais ir durimis. Tačiau, praėjus kuriam laikui, reikalavimus į ankstesnįjį pastatą savininką turėjęs rangovas išardė ir išsigabeno stogo dangą, langus ir duris. Šioje, kaip sakytą, chrestomatinės bylos titulo nusipelnusioje byloje yra labai aiškus dviejų teisėtų interesų konfliktas – statybos darbus atlikęs rangovas turi teisę gauti atlyginimą už atliktus darbus ir pateiktas medžiagas, tuo tarpu varžytynėse daiktą įgijęs asmuo turi teisėtą interesą turėti nuosavybės teise tokį daiktą, kokios būklės šis buvo įgijimo metu, nes būtent daikto būklė tuo momentu leido priimti įgijėjui sprendimą dėl jo vertės ir siūlyti atitinkamą kainą. Jei *aposteriori* dalis daikto, šiuo atveju stogo dangą, langai ir durys, yra atskiriami ir paimami kitų asmenų, daikto vertė neabejotinai mažėja, o kartu kyla neabejotini nuostoliai savininkui. Taigi, pateiktoje situacijoje pagrindinis klausimas – kuriam iš (preziumuotina, sąžiningų) asmenų teks nuostolių rizika: rangovui ar naujajam daikto savininkui. Susijungimo taisyklė į šį klausimą atsako aiškiai – rizika tenka rangovui (beje, rangovas šią riziką gali valdyti imdamasis papildomų savo interesų apsaugos priemonių). Prie nekilnojamojo daikto prisijungusios medžiagos (stogo dangą, durys, langai) jau tapo pastato dalimis ir jas apėmė vieninga pastato nuosavybės teisė; tuo tarpu rangovo ar kitų

7 *Supra* note 4, p. 618–620.

8 Tačiau skirtingose valstybėse suteikiama skirtinga reikšmė abiejų daiktų savininkų valiai, sprendžiant, ar daiktas susijungė, ar ne. Plačiau žr. Van Vliet, L. P. W. *Accession of Movable to Land: II. Edinburg Law Review*, *supra* note 3, p. 212–216.

9 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-491/2008.

asmenų nuosavybės (ar kitos daiktinės) teisės pasibaigė. Aptariamoje situacijoje išryškėja ir kitas civilinės teisės doktrinai žinomas principas – daiktinių teisių pirmumo (arba stiprumo) lyginant su prievolinėmis teisėmis principas. Aptariamam atveju varžytynėse daiktą įgijęs asmuo – daikto savininkas, turi stipresnę teisę prieš rangovą, kuris turi tik prievolines teises, be to, rangovo prievolinės teisės yra nukreiptos ne į savininką, vadinasi, ir ne į jo turta, o į ankstesnį savininką. Tokiu būdu susijungimo taisyklė apsaugotų tiek turto įgijėjo interesus, tiek užtikrintų, kad viso pastato vertė nebus prarasta, išardant jį dalimis¹⁰.

2. Susijungimo instituto lyginamoji analizė

Kaip jau minėta, susijungimo keliamas teises pasekmes reglamentavo jau romėnų teisė: jos randamos tokiuose ankstyvuosiuose civilinės teisės tradicijos šaltiniuose kaip Dvylikos lentelių įstatymai. Jie numatė draudimą išimti pastato ar vynuogyno jungiamąją siją, nepaisant to, kad ši nuosavybės teise priklausė kitam asmeniui¹¹. Vėlesnėje romėnų teisės raidoje susijungimas (lot. *accessio*) išsiskyrė kaip savarankiškas nuosavybės teisės įgijimo pagrindas; buvo skiriami keli siauresni *accessio* atvejai: nekilnojamųjų daiktų susijungimas, kilnojamųjų daiktų susijungimas su nekilnojamuoju, kilnojamųjų daiktų susijungimas¹².

Prancūzijos *Code civil* (toliau – CC)¹³ daikto vieningumo klausimus reguliuoja *droit d'accession* institutas, kuriam skirta solidi vieta ir apimtis – jis užima didžiąją II knygos 2 skirsnio, skirto nuosavybės teisei, dalį¹⁴. Bendroji CC 546 straipsnio norma nustato, jog nuosavybės teisė į daiktą, kilnojamąjį ar nekilnojamąjį, suteikia teisę į visus šalutinius prisijungusius daiktus, nesvarbu, ar dėl natūralių, ar dirbtinių priežasčių. Toliau dviejuose skyriuose (CC 547–577 straipsniai) detalai nagrinėjamos įvairios *droit d'accession* taikymo situacijos, iš kurių matyti, kad šis institutas apima daugelį nuosavybės teisės įgijimo, praradimo bei modifikavimo pagrindų, kuriuos Lietuvos CK skiria kaip savarankiškus, pavyzdžiui, daikto duodamų vaisių pasisavinimą, daikto perdirbimą. Kalbant apie susijungimą siaurąja prasme, Prancūzijos reglamentavimas išskiria kilnojamųjų ir nekilnojamųjų daiktų atvejus. Kilnojamųjų daiktų susijungimui svarbiausia taisyklė yra įtvirtinta CC 567 straipsnyje, nustatant, kad dėl tokio susijungimo pasekmės (konkrečiai – kuris daiktas pagrindinis, o kuris – šalutinis), sprendžiama pagal prigimti-

10 Pratęsiant situaciją iki kraštutinumo, tas pats ar kiti rangovai galėtų toliau ardyti pastatą, pasiimdami „savo“ sienas, perdangas ir pamatus. Kas tokiu atveju liktų nuosavybės teisės į pastatą objektu?

11 Vėlyvis, S.; Jonaitis, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentarai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 66, 70.

12 Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 134; van Zyl, D. H. *History and Principles of Roman Law*. Durban: Butterworths, 1983, p. 156–165.

13 Prancūzijos Respublikos civilinis kodeksas (*Code civil*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-07-28]. <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>>.

14 Faktiškai susijungimo klausimus reglamentuoja ir kai kurios antrosios knygos pirmojo skirsnio normos, pvz., CC 523 str., nustatantis, kad vamzdžiai, kuriais vanduo patenka į nekilnojamąjį daiktą, laikomi nekilnojamaisiais daiktais ir nekilnojamojo daikto, su kuriuo yra susijungę, dalimi.

nį teisingumą¹⁵. Tuo tarpu susijungimo su nekilnojamoju daiktu situacijoms pagrindinė taisyklė yra ta, kad pagrindinis daiktas visada yra žemės sklypas, o visi ant žemės sklypo paviršiaus esantys augalai, statiniai ar kitokie objektai yra šalutiniai daiktai ir pagal bendrąją taisyklę laikytini žemės sklypo savininko nuosavybe (CC 553–555 straipsniai), nebent būtų įrodyta kitaip. Svarbu pridurti, kad Prancūzijos kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, jog susijungimą reglamentuojančios teisės normos yra dispozityvios, todėl teisiųjų santykių subjektai gali susitarti dėl kitokių susijungimo pasekmių¹⁶.

Vokietijos civiliniame kodekse (*Bürgerliches Gesetzbuch*)¹⁷ (toliau – BGB) taip pat yra įtvirtintos specialios nuostatos, reglamentuojančios daiktų susijungimą. BGB 946 straipsnis yra skirtas kilnojamojo daikto susijungimo su nekilnojamoju daiktu atvejui ir nustato, kad kilnojamajam daiktui susijungus su žemės sklypu tokiu būdu, kad jis tampa esmine žemės sklypo dalimi, nuosavybės teisė į žemės sklypą apima ir tokį daiktą. BGB 947 straipsnio, skirto kilnojamųjų daiktų susijungimui, pirmoji dalis nustato, kad kilnojamiesiems daiktams susijungus tokiu būdu, kad jie tampa vieningo daikto esminėmis dalimis, ankstesnieji savininkai tampa šio daikto bendraturčiais; antroji to paties straipsnio dalis nustato specialią taisyklę, kai vienas iš daiktų laikytinas pagrindiniu daiktu, būtent jo savininkas tampa vieninteliu nuosavybės teisės turėtoju. Abiem – ir prisijungimo prie nekilnojamųjų, ir kilnojamųjų daiktų susijungimo atvejais nurodoma ta pati sąlyga – tapimas daikto esminėmis dalimis. Pastaroji sąvoka yra plėtojama BGB 93 straipsnyje, pagal kurį esminėmis dalimis laikytinos daikto dalys, kurios negali būti atskirtos nuo daikto kurio nors iš jų nesunaikinant arba nepakeičiant jo pobūdžio; taip pat specialiai pabrėžiama, kad esminės daikto dalys negali būti atskirų teisių objektu. BGB 94–95 straipsniai toliau išplėtoja esminių dalių sąvoką nekilnojamųjų daiktų atžvilgiu.

Neabejotinai šiuo metu svarbiausiame Europos daiktinės teisės akademiniam dokumente – Bendrosios pagrindų sistemos projekte susijungimas yra reglamentuojamas VIII knygos, skirtos nuosavybės teisės į kilnojamuosius daiktus įgijimui ir praradimui¹⁸ 5 skyriuje, konkrečiai šios knygos 5:101, 5:203 straipsniuose. Pastarojo straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatoma pagrindinė taisyklė, kad esant situacijai, kai kilnojamieji daiktai, nuosavybės teise priklausantys skirtingiems asmenims, susijungė taip, kad jų atskyrimas būtų neįmanomas arba ekonomiškai nenaudingas, ir kai viena iš sudėtinių dalių laikytina pagrindine dalimi, šios dalies savininkas įgyja nuosavybės teisę į visą daiktą, o šalutinių dalių savininkas ar savininkai įgyja teisę reikalauti kompensacijos. BPSP susijungimas yra susietas ir su kitomis svarbiomis sąlygomis, iš kurių paminėtina, kad pirmiausia susijungimo pasekmės gali būti sureguliuotos šalių susitarimu ir tokiu būdu 5:203 straipsnio taisyklės galėtų būti modifikuotos (5:101 straipsnio 1 dalis); jei daiktus galima atskirti nepadarant rimtos ekonominės žalos, tuomet susijungimas nepripažįsta-

15 Malaurie, Ph.; Aynes, L. *Cours de droit civil. Les Biens*. Paris: Cujas, 1994, p. 118.

16 *Supra* note 4, p. 652.

17 Vokietijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas (*Bürgerliches Gesetzbuch*) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-07-28]. <<http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html>>.

18 *Principles of European Law. Acquisition and Loss of Ownership of Goods*. Sellier European Law Publishers. 2011.

mas, o kiekvienas savininkas išlaiko teisę reikalauti grąžinti jam nuosavybės teise priklausantį daiktą; jei nė viena iš sudedamųjų daikto dalių negali būti laikoma pagrindine, tuomet dalių savininkai tampa viso daikto bendraturčiais proporcingomis savo dalių vertei dalimis (5:203 straipsnio 3 dalis); galiausiai, bendraturčių santykiai kyla ir tuo atveju, jei pagrindinės dalies savininkas atlieka sujungimą, žinodamas, kad antraeilė dalis nuosavybės teise priklauso kitam asmeniui ir kad šis nesutinka su sujungimu, nebent pagrindinės dalies vertė yra daug didesnė nei šalutinės dalies (5:203 straipsnio 4 dalis). Kalbant apie BPSP verta priminti, kad jo taikymo sritis apima tik kilnojamuosius daiktus, todėl natūralu, kad nuosavybės teisės klausimai susijungimo su nekilnojamaisiais daiktais atvejais liko už šio akademinio projekto ribų.

3. Susijungimo reglamentavimas Lietuvoje

Kaip minėta, Lietuvos pozityviojoje daiktinėje teisėje susijungimas nėra *expressis verbis* išskirtas kaip savarankiškas nuosavybės teisės įgijimo bei praradimo pagrindas. Susijungimas, tiesa, reglamentuojamas CK 4.54 straipsnyje, kurio taikymo sritis yra apribota kilnojamųjų daiktų atžvilgiu; šio straipsnio pirmoji dalis numato, kad nebegalint sujungtų kilnojamųjų daiktų atskirti ir nesant savininkų susitarimo dėl daiktų sujungimo, atsiradęs naujas kilnojamas daiktas laikomas bendrąja daline nuosavybe, o antroji dalis skirta atvejui, kai susijungusius daiktus galima atskirti (tokiu atveju nuosavybės teisės pokyčių nėra). Kyla klausimas, ar visi susijungimo atvejai turėtų būti sprendžiami taikant šią teisės normą. Tačiau įdėmesnė CK analizė rodo, kad susijungimo taisyklė, lemianti visai kitas teises pasekmes, faktiškai yra įtvirtinta ir daugelyje kitų civilinės teisės normų.

Pirma, CK 1.98 straipsnio 2 dalis įtvirtina tai, ką būtų galima pavadinti „nepilna susijungimo taisykle“. Nurodyta norma yra suformuluota ne kaip nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindas, o kaip norma-definicija, kuri gali atlikti ir nuosavybės teisės paskirstymo reikšmę¹⁹. Konkrečiai CK 1.98 straipsnio 2 dalyje pateiktame nekilnojamojo daikto apibrėžime nurodyta, kad greta žemės (tiksliau – žemės sklypo)²⁰ tokiais laikomi ir kiti daiktai, kurie susiję su žeme ir kurių negalima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties bei iš esmės nesumažinus jų vertės, ir yra pateikiamas pavyzdinis tokių daiktų sąrašas – pastatai, įrenginiai, sodiniai ir kiti daiktai, kurie pagal paskirtį ir prigimtį yra nekilnojamieji. Nurodyta norma išreiškia tradicinę civilinės teisės nuostatą, kad žemės sklypo, kaip pagrindinio nekilnojamojo daikto, prigimtis paverčia nekilnojamaisiais ir prie jos prijungtus daiktus. Pastatai ir kai kurie įrenginiai gali būti

19 Tai, kad normos-definicijos kartu gali atlikti savarankišką reguliacinę funkciją, patvirtina ir teismų praktika. Pavyzdžiui, aiškindami miško žemės savininko teisių apimtį teismai rėmėsi Lietuvos Respublikos miško įstatymo 2 straipsnyje patektu miško žemės apibrėžimu, iš kurio išvedė draudimą miško žemėje statyti kitus statinius, nei nurodyta šiame apibrėžime. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2012.

20 Galima pritari ti pozicijai, kad nekilnojamas daiktas yra ne žemė apskritai, tačiau žemės sklypas. Žr. Mizaras, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 460. CK 4.2 straipsnyje šis netikslumas yra ištaisytas ir vartojama būtent „žemės sklypo“ sąvoka.

savarankiškais nekilnojamaisiais daiktais²¹, tačiau sodiniai ar į statinio sąvoką nepatenkantys objektai (pavyzdžiui, terasai formuoti panaudoti akmenys) – ne, nes atskirti nuo žemės jie įgytų jau kilnojamojo daikto statusą²². Taigi CK pabrėžia neatskirtų sodinių ar kitų susijungusių su žeme objektų priklausomybę nuo žemės sklypo. Kartu pripažintina, kad aptartoji norma yra pernelyg bendra ir stokojanti aiškumo, todėl praktinis jos taikymas sprendžiant susijungimo klausimus yra tik pagalbinis.

Antra, praktiniu požiūriu svarbesnė yra CK 4.40 straipsnio 1 dalis, nustatanti, kad žemės sklypo savininkui nuosavybės teise priklauso viršutinis žemės sklypo sluoksnius, ant žemės sklypo esantys statiniai bei jų priklausiniai, kiti nekilnojamieji daiktai, jeigu įstatymo ar sutarties nenustatyta kitaip. Tai yra įtvirtinta klasikinė *superficies solo cedit* taisyklė, reiškianti, kad viskas, kas susijungia su žemės sklypo paviršiumi, priklauso nuosavybės teise žemės sklypo savininkui. Kartu tai reiškia žemės sklypo savininko nuosavybės teisės įgijimą į visus prie žemės sklypo prijungtus daiktus ir nuosavybės teisės į šiuos objektus praradimą kitiems asmenims. Tokiu būdu CK 4.40 straipsnio 1 dalis įtvirtina susijungimą kaip nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindą, tačiau šios normos taikymo sritis apribota susijungimo su žemės sklypu atvejais. Kartu ši norma yra dispozityvi ir šalių susitarimas gali nustatyti kitokias susijungimo pasekmes. CK 4.40 straipsnio 1 dalį aiškinant sistemiškai su Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo²³ 31 straipsniu, darytina išvada, kad žemės sklypas yra laikomas pagrindiniu daiktu, o statiniai – jo priklausiniais (CK 4.12–4.14, 4.19 straipsniai)²⁴.

Trečia, CK 4.40 straipsnio 1 dalį papildoma siauresnio pobūdžio teisės normos, įtvirtinančios *superficies solo cedit* taisyklę konkrečių teisinių santykių atžvilgiu: pavyzdžiui, CK 4.105 straipsnio 1 dalis, nustatanti, kad asmeniui, teismo tvarka pripažintam praradusiu teisę į žemės sklypą, atlyginama ant šio žemės sklypo esančių ir jam nuosavybės teise priklausančių statinių vertė, jeigu jam nesuteikiama teisė kitu teisėtu būdu naudotis žemės sklypu; CK 4.105 straipsnio 2 dalis, nustatanti, kad sandorį, kurio pagrindu buvo naudojama žemės sklypu, teismo tvarka pripažinus negaliojančiu ne dėl statinių savininko kaltės, statinių savininkui atlyginama CK 4.102 straipsnyje nustatyta tvarka ir sąlygomis žemės sklypo savininko lėšomis; CK 4.164 straipsnio 2 dalis, nustatanti, kad pasibaigus užstatymo teisei, nuosavybės teisė į statinius ar sodinius pereina žemės savininkui, CK 6.557 straipsnio 1 ir, ypač, 2 dalys, ta apimtimi, kuria nustatoma, kad,

- 21 Lietuvos Respublikos kadastro įstatymo (*Valstybės žinios*. 2000, Nr. 58-1704) 5 straipsnio 1 dalyje Nekilnojamojo turto kadastro objektais laikomi šie nekilnojamieji daiktai: žemės sklypas; statinys (taip pat nebaigtas statyti), kurio statybai ar rekonstravimui reikalingas leidimas statyti naują statinį ar leidimas rekonstruoti statinį; patalpa, Kadastro įstatymo nustatytais būdais suformuota kaip atskiras nekilnojamas daiktas.
- 22 Pvz., Prancūzijos CC 520 straipsnis tiesiogiai numato, kad neatskirtas derlius bei medžių vaisiai laikomi nekilnojamoju turto, o atskirti – kilnojamoju.
- 23 *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- 24 Tokio aiškinimo laikosi ir kasacinis teismas, žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 12 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-51/2012. Atkreiptinas dėmesys, kad Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 31 straipsnis apriboja CK 4.40 straipsnio 1 dalies taikymą.

pasibaigus žemės nuomai, pastatyti pastatai, statiniai ir įrenginiai pereina nuomotojų nuosavybės teise. Nurodytos teisės normos daugiau ar mažiau aiškiai kartoja bendrąją susijungimo taisyklę, jog žemės sklypo paviršiuje kito, nei sklypo savininkas, asmens pastatyti statiniai, įrenginiai ar pasodinti sodiniai, pasibaigus žemės sklypo naudojimo pagrindui, tampa žemės sklypo savininko nuosavybe (kartu dažniausiai numatomi alternatyvūs tokių objektų nuosavybės išsprendimo būdai).

Ketvirta, CK 4.2 straipsnio 4–6 dalys tiesiogiai reguliuoja kilnojamųjų daiktų susijungimo su nekilnojamuoju daiktu klausimus, iš kurių svarbiausia yra 4 dalies nuostata, jog kilnojamasis daiktas, įeinantis į nekilnojamąjį daiktą ir praradęs savo individualius požymius, yra nekilnojamojo daikto dalis. Ši nuostata reiškia, kad trečiųjų asmenų nuosavybės ar kitos daiktinės teisės į tokį kilnojamąjį daiktą pasibaigia, nes nebelineka paties nuosavybės teisės objekto. Šios normos iš dalies sutampa su aptartomis CK 1.98 straipsnio 2 dalimi ir CK 4.40 straipsnio 1 dalimi, tačiau jų taikymo sritis yra platesnė, nes apima susijungimą ne tik su žemės sklypu, bet ir su kitais nekilnojamaisiais daiktais, pirmiausia, statiniais.

Išdėstyta poziciją dėl CK 4.2 straipsnio 4–6 dalių patvirtina byla, kuri buvo nurodyta kaip pavyzdys šio straipsnio pradžioje. Kaip minėta, šioje byloje kilo klausimas dėl kilnojamųjų daiktų – durų, langų ir stogo dangos prisijungimo prie pastato. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino apygardos teismo nutartį ir bylą grąžino nagrinėti tuo pagrindu, jog šis teismas netinkamai taikė būtent CK 4.2 straipsnio 4 ir 5 dalis. Kasacinio teismo teigimu:

„apeliacinės instancijos teismas turėjo taikyti CK 4.2 straipsnio nuostatas dėl nekilnojamųjų ir kilnojamųjų daiktų statuso. Šio straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad kilnojamasis daiktas, įeinantis į nekilnojamąjį daiktą ir praradęs savo individualius požymius, yra nekilnojamojo daikto dalis. Taigi šiuo atveju svarbu išsiaiškinti, ar sumontuota stogo danga su visomis jos pridėtinėmis dalimis (...) neįėjo į nekilnojamąjį daiktą – namą, ar sumontuota stogo danga neprarado savo individualių požymių, kaip nurodyta CK 4.2 straipsnio 4 ir 5 dalyse. Konstatavus, kad stogo danga, kaip kilnojamasis daiktas, įėjo į nekilnojamąjį daiktą (namą), neliktų pagrindo teigti, jog ji neperėjo kitų asmenų nuosavybėn.“²⁵

Nors kasacinis teismas plačiau neišdėstė, kaip reikėtų aiškinti individualių požymių praradimą, tačiau pats apygardos teismo nutarties panaikinimo faktas patvirtina poziciją, jog, stogo dangai esant jau sumontuotai, tai liudija jos individualių požymių praradimo faktą²⁶.

25 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-491/2008.

26 Tuo labiau keista buvo bylos baigtis apygardos teisme, ją nagrinėjant pakartotinai. Apygardos teismas liko prie savo ankstesnio sprendimo, jog rangovas vis dar buvo stogo dangos savininkas, todėl turėjo teisę ją atskirti ir pasiimti. Nepaisant kasacinio teismo išaiškinimų, apygardos teismas nenagrinėjo klausimo, ar sumontuota stogo danga laikytina praradusia individualius požymius. Vietoj to teismas rėmėsi rangos sutartį reglamentuojančiomis teisės normomis ir tuo, jog namo uždengimo darbai nebuvo iki galo baigti bei nesurašytas darbų priėmimo-perdavimo aktas. Tokioje motyvijoje yra labai akivaizdus daiktinių ir prievolinių teisinių santykių supainiojimas. Žr. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 17 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2A-175-360/2009.

Penkta, susijungimo pasekmės yra sprendžiamos esminių daikto dalių reguliavimu, pateikiamu CK 4.12–4.15 straipsniuose. Esminės daikto dalis CK priskiria prie antraeilių daiktų, kuriuos ištinka pagrindinio daikto likimas, jeigu sutarties ar įstatymo nenustatyta kitaip (CK 4.14 straipsnis). Taigi, nesant įstatymo ar sutarties, verčiančių daryti priešingą išvadą, daiktas, kuris atitinka esminės dalies požymius, laikytinas priklausančiu nuosavybės teise pagrindinio daikto savininkui, o trečiųjų asmenų nuosavybės teisė į jį – pasibaigusi.

Apimties požiūriu aptariama teisės normų grupė yra plačiausia, nes tiek pagrindinis daiktas, tiek esminė dalis nėra apriboti tik kilnojamaisiais ar tik nekilnojamaisiais daiktais. Būtent esminės dalies normos praktikoje yra dažniausiai naudojamos spęsti dėl nuosavybės teisės įgijimo ar praradimo susijungimo pagrindu. Apibendrinant egzistuojančią teisminę praktiką, galima pastebėti, kad esminės dalies pripažinimo kriterijai aiškinami nevienodai. Dažniausiai taikomas savarankiškumo kriterijus, tai yra vertinama, ar daiktas (daikto dalis), dėl kurio kilo ginčas, gali funkcionuoti savarankiškai, jei negali – tai yra esminė daikto dalis²⁷. Tačiau nesenoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išspręstoje byloje buvo pateiktas kiek kitoks esminės dalies aiškinimas:

„Kriterijus, pagal kurį daiktas kvalifikuojamas esmine pagrindinio daikto dalimi – jo neatskiriamas funkcinis ryšys su pagrindiniu daiktu – toks, kad pagrindinis daiktas be esminės dalies netenka savo naudingumo, nes netenkina poreikių, kuriems yra skirtas; savo ruožtu, esminė daikto dalis neturi savarankiškos paskirties – jos funkcija yra užtikrinti pagrindinio daikto atitiktį tikslinei paskirčiai, be pagrindinio daikto esmine jo dalimi esantis daiktas nenaudingas. Daikto kvalifikavimas esmine pagrindinio daikto dalimi įstatyme nesiejamas su daiktų tarpusavio išsidėstymu erdvėje ar kitais fiziniais požymiais, todėl ydingu laikytinas argumentas, kad pastato esminėmis dalimis gali būti tik tie daiktai, kurie yra jo viduje.“²⁸

Nepaisant to, koks tiksliai kriterijus taikomas sprendžiant dėl esminės dalies statuso, tačiau visais atvejais esminė dalis nėra pripažįstama galinti būti savarankišku nuosavybės teisės objektu, o tai reiškia visų trečiųjų asmenų teisių į šį objektą praradimą.

Šešta, su susijungimu yra susijusi dar viena grupė teisės normų, reglamentuojančių daikto pagerinimo pasekmes: pavyzdžiui, CK 4.34 straipsnio 3 dalis, 4.97 straipsnio 4 dalis, 4.158 straipsnio 2 dalis, 6.501 straipsnio 2 ir 3 dalys. Nors tiesioginė nurodytų teisės normų paskirtis yra įtvirtinti susijungimo taisyklės išimtį, pagerinimus padariusiam daikto valdytojui suteikiant teisę atskirti savo atliktus pagerinimus (*ius tollendi*), tačiau kartu išimtis tik patvirtina taisyklę – visos nurodytos normos įtvirtina taisyklę, kad pagerintų dalių nebegalint atskirti, valdytojui paprastai sumokama atitinkama kompensacija. Tai suponuoja daiktinę teisinę pasekmę, kad pastaruoju atveju valdytojas laikomas praradusiu nuosavybės teisę į pagerintas dalis, o pagrindinio daikto savininkas – įgijusiu

27 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-322/2005; 2006 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222/2006; 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-550/2008.

28 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-306/2010.

į jas nuosavybės teisę. Sistemiškai vertinant, tai laikytina esminės dalies taisyklės (CK 4.14 straipsnio) taikymo konkrečioms situacijoms atvejai.

Apibendrinant anksčiau išdėstytą reglamentavimą galima daryti vienareikšmę išvadą, kad susijungimas, kaip nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindas, Lietuvos teisėje yra pripažįstamas ir taikomas tiek kilnojamųjų, tiek nekilnojamųjų daiktų atžvilgiu. Kartu pastebėtinas ir ženklus teisinio reglamentavimo nenuoseklumas, nes bendrosios susijungimą reglamentuojančios teisės normos yra išmėtytos skirtinguose CK 4 knygos skyriuose: kilnojamųjų daiktų susijungimas su nekilnojamaisiais (CK 4.2 straipsnio 4–6 dalys) – I skyriuje, esminės dalies institutas – II skyriuje, *superficies solo cedit* taisyklė (CK 4.40 straipsnio 1 dalis) įtvirtinta V skyriaus pirmajame skirsnyje, galiausiai CK 4.54 straipsnis – V skyriaus antrajame skirsnyje, skirtame nuosavybės teisės įgijimui ir praradimui. Be to, iš esmės tos pačios susijungimo pasekmės reglamentuojamos keliomis skirtingomis, iš dalies sutampančiomis, iš dalies besiskiriančiomis teisės normomis, ypač keblus atrodo CK 4.2 straipsnio 4–6 dalių santykis su esminės dalies institutu²⁹. Nurodytos priežastys apsunkina nuoseklų susijungimo instituto suvokimą ir jo taikymą.

Tačiau vertinant sistemiškai bei atsižvelgiant į anksčiau aptartą kitų valstybių teisinį reglamentavimą, galima išvesti tokias susijungimo reglamentavimo Lietuvos Respublikoje pagrindines nuostatas.

Pirma, Lietuvos Respublikos civiliniuose įstatymuose nėra vienos bendros teisės normos, skirtos reglamentuoti daiktų susijungimą, tačiau pakankamai aiškiai galima išskirti kilnojamojo daikto susijungimo su nekilnojamoju ir kilnojamųjų daiktų susijungimo atvejus.

Antra, pagrindinė kilnojamojo daikto susijungimo su nekilnojamoju taisyklė, kaip ir kitose nagrinėtose jurisdikcijose, yra *superficies solo cedit* (CK 4.40 straipsnio 1 dalis), tačiau numatyta nemažai šios taisyklės apribojimų ir išimčių, viena jų – šalys gali susitarti dėl kitokių susijungimo pasekmių. Ją papildo CK 4.2 straipsnio 4–6 dalys, kurių praktinė taikymo sritis dažniausiai bus apribota kilnojamųjų daiktų susijungimo su statiniais atvejais³⁰.

Trečia, kalbant apie kilnojamuosius daiktus, jei susijungusius daiktus galima atskirti, tuomet susijungimas kaip nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindas netaikomas, nuosavybės teisė į susijungusius daiktus nepakinta, ir tokius daiktus savininkai gali reikalauti atskirti ir grąžinti jiems; specialus pastarosios situacijos atvejis reglamentuojamas CK 4.54 straipsnio 2 dalyje.

Ketvirta, jei susijungusių kilnojamųjų daiktų atskirti nėra įmanoma, lemiamą reikšmę įgyja aplinkybė, ar vienas iš daiktų gali būti pagrindiniu, o kitas (kiti) – šalutiniu. Jei

29 Neatitikimą ir prieštaravimą galima paaiškinti ne iki galo sėkmingu teisiųjų transplantų suderinimu: CK 4.2 straipsnio 4, 6 dalys atitinka Kanados Kvebeko kodekso 901–902 straipsnius, tuo tarpu CK 4.12–4.15 straipsniai didžiąja dalimi yra Latvijos Respublikos civilinio įstatymo 850–854 straipsnių atitikmenys. Natūralu, kad iš skirtingų teisiųjų kontekstų paimitos sąvokos nederą tarpusavyje.

30 Be to, reikia atkreipti dėmesį, kad tokiu atveju visiškai įmanoma taikyti ir CK 4.12–4.15 straipsnius. Toks teisės normų dubliavimas gali sukelti praktinių problemų, nes CK 4.6 straipsnyje ir CK 4.15 straipsnyje nustatyti skirtingi susijungimo kriterijai.

taip – tuomet taikytinos CK 4.12–4.15 straipsnių nuostatos, ir nuosavybės teisė į šalutinį daiktą, kaip esminę daikto dalį, pasibaigia. Tačiau kartu CK 4.14 straipsnis numato, kad įstatymas ir, svarbiausia, sutartis gali nustatyti kitaip.

Penkta, jei susijungusių kilnojamųjų daiktų atskirti nėra įmanoma ir nė vienas iš susijungusių daiktų negali būti laikomas pagrindiniu, susijungusių daiktų savininkai tampa bendraturčiais, turinčiais bendrosios dalinės nuosavybės teisę į naują kilnojamąjį daiktą (CK 4.54 straipsnio 1 dalis).

Išvados

Į klausimą, iškeltą straipsnio įvade, – ar šiuo metu veikiančioje Lietuvos civilinėje teisėje galima išskirti susijungimą kaip savarankišką nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo pagrindą – reikia atsakyti vienareikšmiškai teigiamai. Nors teisės normos, reglamentuojančios susijungimą (svarbiausios jų – CK 4.2 straipsnių 4–6 dalys, 4.12–4.15 straipsniai, 4.40 straipsnio 1 dalis), yra ne visai nuosekliai išdėstytos įvairiose CK struktūrinėse dalyse, tačiau jų pagrindinė funkcija yra sukelti būtent nuosavybės teisės pasibaigimo vienam asmeniui (šalutinio, antraeilio daikto savininkui) ir nuosavybės teisės pripažinimo į visą pagrindinį daiktą pastarojo savininkui teisinį efektą. Be to, CK reglamentavime pakankamai aiškiai galima išskirti kilnojamojo daikto susijungimo su nekilnojamuoju ir kilnojamųjų daiktų susijungimo atvejus. Toks reguliavimas esminiais bruožais atitinka ir kitų analizuotų Europos valstybių teisę bei Bendrosios pagrindų sistemos projektą.

Literatūra

- Baranauskas, E., *et al. Daiktinė teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.
- Cases, Materials and Text on Property Law*. Ed. Van Erp S., Akkermans B. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2012.
- Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-175-360/2009.
- Kvebeko civilinis kodeksas (*Code Civil du Québec*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-07-28]. <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/lois_et_reglements/liste_alpha.php?lettre=C#CCQ-1991>.
- Latvijos Respublikos civilinis įstatymas (*Latvijas Republikas civillikums*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-07-28]. <<http://likumi.lv/doc.php?id=225418>>.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-322/2005.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222/2006.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-550/2008.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio

- 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-491/2008.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-306/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-51/2012.
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 58-1704.
- Malaurie, Ph.; Aynes, L. *Cours de droit civil. Les Biens*. Paris: Cujas, 1994.
- Mizaras, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2008.
- Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999.
- Vokietijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas (*Bürgerliches Gesetzbuch*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-07-28]. <<http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html>>.
- Prancūzijos Respublikos civilinis kodeksas (*Code civil*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-07-28]. <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>>.
- Principles of European Law. Acquisition and Loss of Ownership of Goods*. Sellier European Law Publishers, 2011.
- Storme, E. M. *Property Law in Comparative Perspective. Part I. General Notions*. [interaktyvus]. KU Leuven Centre for Advanced Legal Studies, 2004 [žiūrėta 2013-07-28]. <<http://www.storme.be/comprop1.pdf>>.
- Šveicarijos Konfederacijos civilinis kodeksas (*Code civil suisse*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-07-28]. <<http://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19070042/index.html>> .
- van Zyl, D. H. *History and Principles of Roman Law*. Durban: Butterworths, 1983.
- Van Vliet, L. P. W. Accession of Movable to Land: I. *Edinburg Law Review*. 2002, 6.
- Van Vliet, L. P. W. Accession of Movable to Land: II. *Edinburg Law Review*. 2002, 6.
- Vėlyvis, S.; Jonaitis, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.

ACCESSION AS A MODE OF ACQUISITION AND LOSS OF OWNERSHIP IN THE LITHUANIAN CIVIL LAW

Ramūnas Birštonas

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The aim of the article is to answer the question if accession can be maintained as a separate and independent mode of acquisition and loss of ownership in the Lithuanian civil law. Although this mode takes its beginning in the Roman law and is well-known in other European jurisdictions, the situation in Lithuania is less clear because the accession is almost totally absent from the legal texts of the Lithuanian positive civil law, court decisions*

ons and legal doctrine as well. Thus, a legal analysis confined to the linguistic analysis of law would come to the conclusion that Lithuanian law functions without the accession. Nevertheless, a deeper analysis of the Lithuanian Civil Code and case law reveals a different view.

To respond to the posed question, the article analyses the functions and the concept of accession as one of the aspects of a broader property law principle, namely, of unity. The essence of the latter is that one thing presupposes one right of ownership and it is inconceivable to hold several full ownerships into the same thing. In this respect, accession plays an important role protecting the legal interests of the third parties. Also, the application of accession in other continental European countries and the solutions proposed by the Draft Common Frame of Reference is analysed.

Further, the analysis turns to the Lithuanian positive law and case law. In spite of the lack of express reference to the accession rule, careful analysis shows that, in fact, the accession rule is established in the Lithuanian Civil Code, albeit it could be found in various forms and in several different units of the Civil Code. Also, Lithuanian courts routinely apply the rules on accession in practice. Even more, the analysis shows that the Lithuanian Civil Code is not devoid of the rules of accession, but, on the opposite, this legal institute is over-regulated and, in part, incoherent. This quality can be explained as a consequence of an imprecise legal drafting. The final conclusion is drawn that accession is a separate and fully working legal institute of Lithuanian civil law, although to reach its coherent application a certain interpretative position should be adopted.

Keywords: property right, thing, ownership, accession, Civil Code.

Ramūnas Birštonas, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės justicijos instituto docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: intelektinės nuosavybės teisė, daiktinė teisė, civilinė atsakomybė.

Ramūnas Birštonas, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Institute of Civil Justice, Associate Professor. Research interests: intellectual property law, property law, tort law.